

**Çocuk Hakları Komitesi'ne
Rapor Sunmak İsteyen
Hükümet Dışı Kuruluşlar (HDK) için Kılavuz**

Gözden Geçirilmiş Metin 1998

**INTERNATIONAL
CHILDREN'S CENTER**

ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ İÇİN HÜKÜMET DIŞI KURULUŞ (HDK) GRUBU

I. Arka Plan

◆ Çocuk Hakları Sözleşmesi

Çocuk Hakları Sözleşmesi Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde oybirliğiyle kabul edilmiş ve 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 54 madde içeren Sözleşme, çocukların statüsüne ilişkin evrensel ilkeleri ve normları tanımlayan hakları ortaya koyan kapsamlı bir belgedir. Sözleşme, çocukların temel insan haklarını ve özgürlüklerini tanımakta, ayrıca çocuk olmaktan kaynaklanan konumları dolayısıyla gerekli özel yardım ve korumayı da dikkate almaktadır. Sözleşme, medeni, ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel hakları bir arada içeren tek uluslararası insan hakları anlaşması niteliğindedir. Sözleşmeyi onaylayan devletler bu haklara saygı gösterme yükümlülüğünü üstlenmiş olmaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi, içerdiği ilkelere hemen hemen bütün ülkelerin verdiği onayla, halen en geniş kapsamda onaylanmış insan hakları belgesi durumundadır.

◆ Çocuk Hakları Komitesi

Çocuk Hakları Sözleşmesi, taraf Devletlerin Çocuk Hakları Komitesi'ne verdikleri raporlar aracılığıyla izlenmektedir. Komite, taşıdıkları nitelikler dolayısıyla taraf Devletler'ce dört yıllık görev süresi için seçilen on bağımsız uzmandan oluşmaktadır. Bu üyelerin seçiminde, eşitlikçi bir coğrafi dağılım ve belli başlı hukuk sistemlerinin temsili dikkate alınmıştır. Sözleşme'de yakın zamanlarda yapılan bir değişiklikle ve taraf Devletler'in üçte iki çoğunluğunun resmi kabulüyle Komite'deki üye sayısı 18'e çıkmıştır. Komite, yılda üç kez olmak üzere İsviçre'nin Cenevre kentinde toplanmaktadır. Cenevre'deki İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisinde Komite'ye bağlı küçük bir sekreteryaya daimi görev yapmaktadır.

Komite, en başta, taraf Devletlerin Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülüklerini yerine getirmede ne ölçüde ilerleme kaydettiklerini izlemekten sorumludur. Komite, yalnızca Sözleşme'yi onaylamış veya kabul etmiş ülkelerden bilgi alabilir ve yalnızca bu ülkelerdeki durumlarla ilgili bilgileri değerlendirir. Komite, hazırlamış olduğu rapor kılavuzlarında, rapor hazırlama çalışmalarının, yasa ve politikaların değerlendirilmesi açısından bir fırsat sayılmasını, böylece ulusal yasa ve uygulamalarda yapılabilecek düzeltmelerin önünün açılmasını tavsiye etmektedir. Ayrıca, bu raporların bağımsız uzmanlar tarafından incelenmesi sayesinde anlaşma hükümlerine uymama durumları da belirlenecek, bu durumların açıklanması ise gerekli değişikliklerin yapılmasını sağlayacaktır. Çocuk haklarının ihlaliyle ilgili bireysel şikayetlerin incelenmesi Komite'nin görev alanına girmez.

◆ Rapor Verme Usullerine Genel bir Bakış

Komite'nin değerlendirmelerinde temel alacağı belgeler, Sözleşme'nin onaylanmasından iki yıl sonra taraf Devletlerden her birinin sunması gereken raporlardır. Bu ilk raporların ardından, daha sonraki raporların her beş yılda bir verilmesi gerekmektedir. Ancak Komite, rutin rapor dönemleri arasında ek raporlar veya ek bilgiler talep edebilir. Taraf Devletlerin ilk raporlarını sunmada gecikmeleri durumunda, ilk periyodik rapor gene en baştaki rapordan beş yıl sonra (veya Sözleşme'nin ilgili ülkede yürürlüğe giriş tarihinden yedi yıl sonra) verilmek durumundadır.

İlk rapora ilişkin hazırlıklar, bu hazırlıkları yapan ülkenin, Sözleşme'de yer alan hakların yaşama geçirilmesine yönelik olarak alınan önlemleri ve bu haklardan yararlanma açısından ne kadar mesafe alındığını kapsamlı bir biçimde değerlendirmesi için bir vesile oluşturmalıdır. Rapor, Sözleşme'nin uygulanmasına yönelik tam bir anlayışı yansıtmalı ve Sözleşme'ye tam anlamda uyulmasını önleyen etmenler ve güçlükleri belirtmelidir.

Daha sonraki periyodik raporlar Komite'ye önceden verilen raporda yer alan ayrıntılı bilgileri yinelemek zorunda değildir; bunun birlikte taraf Devletler, daha önce Komite tarafından belirlenen duyarlılık alanlarına ilişkin bilgileri, Komite'nin daha önce verilen rapor üzerine dile getirdiği öneriler ve tavsiyeler doğrultusunda yapılanları ve bu çabaların önündeki engelleri Komite'ye bildirmek durumundadırlar. Komite, başlangıç raporları ile daha sonraki periyodik raporları hazırlarlarken Devletlerin dikkat edecekleri hususları içeren bir kılavuz çıkarmıştır. Komite, taraf Devletlerden, raporları ile birlikte ayrıca ilgili yasal düzenlemeleri ve yargı kararlarını; bu arada istatistik bilgileri, göstergeleri ve araştırma sonuçlarını da iletmelerini talep etmektedir.

◆ Taraf Devletlerin Raporlarının İncelenmesi

Tamamlanan bir raporun, taraf Devletçe İsviçre'nin Cenevre kentindeki İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi bünyesinde çalışan Komite Sekreterliği'ne iletilmesi gerekir. Komite, bu raporu, bir sonraki oturumunda gündeme alır. Komite'ye ulaşan raporların, geliş sırasına göre, geliş tarihlerini izleyen bir yıl içinde değerlendirilmesi için çaba gösterilir. Ancak, biriken raporlar nedeniyle Komite'nin bu zaman çizelgesine uyması neredeyse olanaksız hale gelmiştir. HDK Grubu, hangi raporların BM'ye ulaştığı ve Komite'nin ülke raporlarını hangi tarihte gündemine alacağı gibi konularda bilgi sağlayabilmektedir.

Komite bunun ardından, hükümet dışı ve hükümetler arası kuruluşlar gibi başka kaynaklardan bilgi aramışına yönelmektedir. Oturum öncesindeki çalışmalar sırasında gerçekleştirilen özel oturumlarda Komite üyelerinden oluşan bir çalışma grubu gelen raporun

genel bir değerlendirmesini yapmakta ve eldeki bütün bilgiler incelenmektedir. Çalışma grubu daha sonra ilgili hükümete önceden iletilecek konuların bir listesini hazırlamaktadır. Hkmetlerden, iletilen bu sorulara Komite'nin tam ye katılımlı oturumundan önce yazılı yanıt vermeleri istenmektedir.

Daha sonra Komite tam katılımlı oturumunda hükümetle birlikte raporu değerlendirmektedir. Komite, Sözleşme'nin ülkede uygulanmasıyla doğrudan doğruya ilgili çalışmalar yapan hükümet temsilcilerinin tartışmalar sırasında hazır bulunmalarını tavsiye etmektedir. Hükümet temsilcilerinden, ülkedeki durumun tam olarak açıklığa kavuşabilmesi için, Komite tarafından dile getirilen sorulara ve yorumlara yanıt vermeleri istenmektedir. Diyalogun sonunda Komite sonuç gözlemlerini hazırlamaktadır. Sonuç gözlemleri tartışmadaki ana noktaları yansıtmakta, ülke ölçeğinde özel takip gerektiren duyarlılıklara ve konulara işaret etmektedir.

◆ HDK'lar ve Komite

ocuk Hakları Komitesi, Sözleşme'nin 45 (a) Maddesi uyarınca, Sözleşme'nin uygulanmasına ilişkin uzman tavsiyelerde bulunmak üzere uzman kuruluşları, UNICEF'i ve "diğer yetkili kuruluşları" davet edebilmektedir "Diğer yetkili kuruluşlar" derken kastedilenlere hükümet dışı kuruluşlar da dahildir. Sözleşme, uygulamaya ilişkin olarak HDK'lara izleme rolü tanıyan tek uluslararası insan hakları belgesidir. Komite, Sözleşme'nin belirli bir ülkede uygulanmasının ne durumda olduğuna ilişkin kapsamlı bir görüşe ulaşabilmek için HDK'ların rapor, belge ve diğer bilgileri iletmelerini sistematik biçimde teşvik etmiştir. Komite, uluslararası, bölgesel ve yerel kuruluşlardan gelen yazılı bilgileri memnuniyetle karşılamaktadır. Söz konusu bilgiler, tek tek HDK'lar tarafından verilebileceği gibi HDK'ların ulusal koalisyonları veya komiteleri tarafından da iletilebilir.

HDK Grubu, ocuklara ilişkin çalışmalar yürüten HDK'ların ulusal koalisyonlar oluşturmalarını ve bu koalisyonları geliştirmelerini desteklemektedir. Ulusal bir koalisyon, çoğu durumda, Sözleşme'nin ülke ölçeğindeki uygulanmasına yönelik daha etkili bir izlemeye imkan tanımaktadır. Bunun nedeni, koalisyonu oluşturan bileşenlerin kendi alanlarında uzmanlaşmış olmaları ve dile getirilebilecek noktaların böylece çeşitlilik kazanmasıdır. lke kapsamındaki geniş tabanlı ve temsil gücü fazla bir koalisyon, çocuklarla ilgili çalışmalar yürüten HDK'ların aralarında işbirliğine yönelmelerine ve belirli alanlardaki çalışmalarına eşgüdüm kazandırmalarına imkan tanımaktadır. Ulusal çaptaki koalisyonlar, insan hakları, insani ve kalkınma amaçlı kuruluşlar dahil olmak üzere geniş bir kuruluşlar yelpazesinden oluşmalı, Sözleşme'de yer alan bütün konuların yanı sıra ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve siyasi hakların karşılıklı bağımlılığını yansıtmalıdır. Ayrıca, bu koalisyonda yer alanlar, belirli bir ülkede var olabilecek idari, coğrafi, etnik ve kültürel

bölüm ve farklılıkları da tam olarak temsil etmelidir. Çocukların görüşlerinin dikkate alınması aynı derecede önemli ve gereklidir.

II. HDK'ların Yazılı Bildirimleri

◆ HDK'ların rapor sürecine katkıları

Çocuk Hakları Komitesi, taraf Devlet raporunun hazırlanması sürecinin geniş ve katılımcı bir süreç olması; ülkedeki mevzuatın, idari kuralların, usullerin ve uygulamaların kapsamlı bir değerlendirmeye tabi tutulması açısından vesile teşkil etmesi gerekliliğinin altını çizmiştir. Rapor sorumluluğu taraf Devlete ait olsa bile, bu sürece HDK'lar da katkıda bulunabilirler. Gene Komite tarafından yapılan tavsiyeye göre, yasa ve politikaların Sözleşme ile uyumlu hale getirilmesini amaçlayan çeşitli önlemler raporun hazırlanması vesilesiyle gözden geçirilmeli ve bu süreç “halkın katılımını, hükümet politikalarının kamuoyu tarafından değerlendirilmesini özendirilmeli ve kolaylaştırmalıdır” (CRC/C/57). Raporların hazırlanmasına ilişkin kılavuz, raporun hazırlanmasına ve Sözleşme'nin uygulanmasına HDK'ların ne ölçüde katıldıklarına ilişkin bir dizi soru içermektedir. Komite, bu düşünce çizgisini tutarlı biçimde korumakta, gündeme getirdiği konularda ve oturumlarında HDK'ların taraf Devletle işbirliğine sistematik biçimde yer vermektedir.

Kimi ülkelerde taraf Devlet raporunu hazırlarken HDK'lara danışmakta, HDK'ların yaptıkları katkılar da taraf Devletin resmi raporunda yer almaktadır. Bu işbirliği çeşitli biçimlerde gerçekleşebilmektedir. Örneğin, HDK'lara Sözleşme'nin uygulanması konusunda bilgi vermelerini talep eden yazılar gönderilmesi, HDK'larla bir veya birkaç toplantı yaparak görüşlerinin bu yoldan alınması, taslak raporun birlikte tartışılması veya hükümet-HDK ortak rapor hazırlama komitelerinin oluşturulması bu biçimler arasındadır. Bununla birlikte birçok ülkede HDK'lar rapor sürecine katkıda bulunma imkanından yoksundurlar veya ilettikleri görüşler tam olarak dikkate alınmamaktadır. Ayrıca, HDK'ların bağımsızlıklarını koruma konusunda özenli davranmaları da gerekmektedir. Komite'ye rapor hazırlanması taraf Devletin sorumluluğunda olan bir iştir ve bu sorumluluğun HDK'lar tarafından onun adına üstlenilmemesi gerekir.

◆ HDK raporunun hazırlanması

Çocuk Hakları Komitesi, Sözleşme'nin uygulanmasında alınan mesafenin ve karşılaşılan güçlüklerin ciddi ve bağımsız bir değerlendirmesi için HDK'lardan somut, güvenilir ve nesnel veriler istemektedir. Bunun nedeni, taraf Devletlerce sunulan raporların genellikle mevcut yasal düzenlemeleri yansıtır uygulama sürecine yer vermeme eğilimi taşımalarıdır. Dolayısıyla, Komite'nin, ilgili Devlette çocukların durumuna ilişkin tam bir görünüme ulaşması güç

olmaktadır. Bu durumda, HDK'lar tarafından sağlanan bilgilerin dikkate alınması izleme sürecinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Komite, bir ülkedeki uygulamasını etkili biçimde izleyebilmek için, Sözleşme kapsamındaki değişik alanlara ilişkin bilgiler edinmek istemektedir. Komite, ayrıca, hükümet raporunun yeterince bilgi sağlamadığı, önemli olduğu halde hiç bilgi vermediği veya HDK'lara göre yanlış veya çarpıtıcı biçimde ele aldığı alanlara ilişkin bilgilere de ilgi duymaktadır.

Tek tek HDK'lar değil de HDK koalisyonları tarafından hazırlanan raporların boşlanması veya dikkate alınmaması çok daha güçtür. Dolayısıyla, bu tür raporlarda yer alan hak ihlallerine ilişkin bilgiler genellikle daha fazla meşruiyet taşır. Örneğin hükümetler, belirli bir HDK tarafından iletilen bilgilerin ciddiye alınmaması gerektiğini, çünkü bu HDK'nın siyasal amaçlarla hareket ettiğini, muhalefetle bağlantılı olduğunu, güvenilir olmadığını veya eleştirilerini gerçeklerden çok fantezilere dayandığını rahatlıkla iddia edebilirler. Buna karşılık, bir araya gelen HDK'ların raporları söz konusu olduğunda bunları yapmak çok daha güçtür. Ayrıca, tek ve kapsamlı bir rapor, işleri zaten yoğun olan Komite üyelerinin ilgili konulara yaklaşmalarına yardımcı olabilir; 20 ayrı kuruluştan gelen 20 ayrı rapor yerine tek bir HDK belgesini incelemek işlerini kolaylaştırabilir.

◆ Raporun derlenmesi

Sözleşmenin 44 (6) Maddesine göre taraf Devletlerin “raporlarını kendi ülkelerindeki kamuoyuna geniş ölçekte açıklama” görevleri vardır. Dolayısıyla, Komite'ye iletilmek üzere yazılı bilgi hazırlamak isteyen HDK'lar da (tekel HDK'lar veya ulusal HDK koalisyonları) kendi ülkelerinin hükümetinden hazırlanan resmi raporun bir kopyasını talep etmelidirler. Hangi nedenle olursa olsun hükümetin HDK'ya bu raporu vermemesi durumunda rapor Cenevre'deki HDK Grubundan istenebilir. HDK'lar, Sözleşme'nin uygulanmasını izlemeye yönelik yapılarını oluşturmak için taraf Devletin raporunu Komite'ye sunmasını beklememelidirler. İzleme ve analiz, erken başlanması gereken ve süreklilik taşıyan bir süreçtir. Bununla birlikte, Komite'ye verilecek rapor, içeriğine ilişkin yorumlarda bulunabilme açısından, taraf Devlet kendi raporunu Komite'ye sunmadan önce tamamlanmamalıdır.

Raporda, taraf Devlet raporunun bölüm bölüm analizi yer almalı ve Komite tarafından hazırlanan “İlk Raporların Biçim ve İçeriğine Genel Kılavuzlar” başlıklı belgedeki (Bakınız: Ek I) sıra izlenmelidir. Bu kılavuzlar, madde madde giden bir yaklaşım yerine, raporların özel temalara göre yapılandırılmasını öngörmektedir. Buna göre, Sözleşme'de yer alan maddeler sekiz kümede toplanmıştır: uygulamaya yönelik genel önlemler (maddeler 4, 42, 44.6); çocuğun tanımı (madde 1); genel ilkeler (maddeler 2, 3, 6, 12); medeni haklar ve özgürlükler (maddeler 7, 8, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 37(a)); aile ortamı ve alternatif bakım (maddeler 5, 9, 10, 11, 18, 20, 21, 25, 27.4) , temel sağlık ve refah (maddeler 18, 23, 24, 26, 27), eğitim, boş zaman ve kültürel etkinlikler (maddeler

28, 29, 31); ve özel koruma önlemleri (maddeler 22, 30, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40). Komite bu grupta sayesinde hükümet raporu ile HDK'lerden alınan bilgiler arasında bir karşılaştırma yapma olanağı bulacaktır. "Periyodik Raporların Biçim ve İçeriğine İlişkin Genel Kılavuzlar" (Bakınız: Ek II) ise, Sözleşme'ye uyma açısından neler yapılması gerektiğini net olarak gösterecek ayrıntılı sorular içermektedir. Bu kılavuzlar, her maddeye sistematik bir özen ve dikkat gösterilmesini sağlama açısından yararlıdır.

HDK raporunun amacı, taraf Devlette geçerli yasaların, politikaların ve uygulamaların Sözleşme'de yer alan ilkelere ve standartlara ne ölçüde uyduğuna ilişkin sistematik bir analize girilmesi olmalıdır. Rapor, Devletin her köşesinde bulunan çocuklarla ilgili deneyimlerini yansıtmalı; yasal düzenlemelerde, hizmetlerde ve farklı idari bölgelerde geçerli kültür ve ortamlarda görülen farklılıklara raporda yer verilmelidir. Bunun yanı sıra rapor bilgi, uzmanlık ve deneyim açısından mümkün olan en geniş kaynaklardan yararlanmalı, bu arada çocukların görüşleri ve deneyimleri de belirlenerek bunlara raporda yer verilmelidir.

Rapor, mevcut bütün enformasyon kaynaklarını mümkün olduğunca kapsamalıdır. Bu enformasyon kaynakları arasında mevcut yasal düzenlemeler ve hükümetin bu düzenlemelerin yaşama geçirilmesine ilişkin raporları, parlamento/yasama süreçlerindeki görüşmelerin tutanakları, çocuklarla ilgili çalışmalar yapan kuruluşlar ve mesleki organlar tarafından yayınlanan raporlar, yayınlanmış (hükümetler, akademik çevreler ve HDK'lar tarafından) araştırmalar, kitaplar ve dergiler yer almaktadır. Temel konular, belli başlı kuruluş ve kişilerle yapılan görüşmeler aracılığıyla belirlenmelidir. Rapor, ülkedeki uygulamalara ilişkin sağlıklı bir tablo sunabilmek için mevzuatın uygulanmasıyla ilgili analizler yapmalıdır. Hükümetler, yasalarda yer alanları bildirme eğilimindedirler. Dolayısıyla, bu yasaların pratikte uygulanıp uygulanmadığına ilişkin bilgilerin sağlanmasında HDK'ların önemli bir rolü vardır. Rapor, hükümet tarafından sağlanan bilgileri destekleyecek veya bu bilgilerin tam tersini ileri sürecek biçimde ilgili yasal düzenlemelere atıfta bulunmalıdır. Raporda yer alan bilgiler, Sözleşme'nin uygulanmasına ilişkin bir analizle doğrudan bağlantılı olmalıdır; başka bir deyişle rapor, hangi maddelerin ihlal edildiğini, ne şekilde edildiğini ve bunun yol açacağı sonuçları açık biçimde belirtmelidir. Burada, neyin Sözleşme'nin ihlali anlamına geldiğinin belirlenmesinde, halen yerleşiklik kazanmış yorumlara başvurulması yararlı olacaktır.

HDK'lar ayrıca, özellikle hükümet raporunda bilgi verilmeyen konularda, taraf Devletin raporunu tamamlayıcı veya ona ek teşkil edici bilgiler de verebilirler. Bu tür bilgiler, HDK'ların son dönemde bir takım tematik konulara (sokak çocukları, çalışan çocuklar, silahlı çatışma ortamlarındaki çocuklar, mülteci çocuklar, kız çocuklar, cinsel sömürüye maruz çocuklar vb.) ilişkin olarak yayınladıkları raporlar biçiminde olabilir. Yalnızca bir konu veya özellikle güç durumundaki bir kesim üzerinde odaklanan raporlar da yararlı olabilir. Tematik raporlar,

gerektiğinde, örneğin Dünya Çocuk Zirvesi (New York), Dünya İnsan Hakları Konferansı (Viyana), Dünya Kadın Konferansı (Beijing), Dünya Zirvesi (Rio), Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi (Kopenhag) ve Dünya Ticari Amaçlı Cinsel Sömürü Konferansı (Stockholm) gibi insan haklarını ve sosyal kalkınmayı konu alan küresel toplantıların takip etkinliklerine ilişkin bilgilere de yer vermelidir.

◆ Tavsiyeler

HDK'lar, kendi ülkelerinde çocukların durumunu iyileştirmek üzere neler yapılabileceğine ilişkin somut tavsiyelerde bulunmalıdırlar. Örneğin, belirli bir yasal düzenlemeyi Sözleşme ile uyumlu hale getirmek için değişiklikler yapılması gerekiyorsa bunun belirtilmesi çok yararlı olur. Öncelik taşıdığını düşündükleri sınırlı sayıda konu üzerinde odaklanmaya çalışmaları yerinde olur. HDK'lar, Komite'nin hükümet nezdinde gündeme getirebileceği sorulara veya konulara da işaret edebilirler. HDK'lar, ayrıca, Sözleşme'nin uygulanmasında oynayabilecekleri role ilişkin somut tavsiyeler de hazırlamalıdırlar. Komite, HDK'ların değişime yönelik tanıtım-savunu çalışmalarında ne kadar yer alabileceklerini bilmeyi özellikle ister. Nitekim Komite yayınladığı sonuç gözlemlerinde hükümetlerin yerel HDK'larla birlikte çalışmasını tavsiye etmektedir.

◆ Pratik Bilgiler

HDK raporlarının uzunluğu 30 sayfayı aşmamalıdır. Başlıca konuların öne çıkarılması ve Sözleşme'nin uygulanmasıyla ilgili belli başlı çalışmalara işaret edilmesi açısından raporun bir özetinin verilmesi de yararlı olacaktır. Yazılı bilgiler gerçeklerle desteklenmeli ve aşırı siyaset yüklü sayılabilecek söylemlerden kaçınılmalıdır. Raporlarda öznel görüşlere yer verilmemelidir. Amaç, çatışma değil yapıcı bir diyalogdur. Buna karşılık, sorunlara ve alınması gereken somut önlemlere işaret etmekten de kaçınılmamalıdır. Raporlar, Komite'nin üç çalışma dilinden birinde kaleme alınmalıdır (İngilizce, Fransızca ve İspanyolca). Ancak, Komite'nin halihazırdaki 10 üyesinden dokuzunun çalışma dili İngilizce olduğundan, Fransızca ve İspanyolca hazırlanan raporların mümkün olduğu durumlarda İngilizce'ye çevrilmesi yararlı olacaktır. BM, HDK'lar tarafından sunulan belgelerin çevirisini yaptırmayacaktır.

İdeal olanı, hazırlanmış bir raporun, Cenevre'deki İnsan Hakları Yüksek Komiserliği hükümet raporunu aldıktan sonra bir yıl içinde teslim edilmesidir. İlgili rapor bu sayede oturum öncesindeki grup çalışmalarında değerlendirilebilecektir. HDK raporları HDK grubuna da iletilebilir. Bu durumda HDK Grubu bu bilgilerin Komite'ye veya doğrudan doğruya İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'ne ulaşmasını sağlayacaktır. Rapor, mümkünse 15 kopya olarak iletilmelidir. Böylece rapor Komitede, Komite sekreterliklerinde ve HDK grubunda yer alan

herkese ulaşmış olacaktır. Bunun mümkün olmadığı durumlarda ise HDK grubu raporu kendisi çoğaltacaktır.

Çocuk Hakları Komitesi'ne teslim edilen raporların oluşturduğu elektronik veri tabanına girilebilmesi için raporun ayrıca bilgisayar disketinde de verilmesi gerekir. Bu veri tabanının bir bölümü İnternet aracılığıyla ilgi duyan herhangi bir kişiye de açık olacağından, HDK grubuna raporu bu kaynağa aktarma izninin tanınıp tanınmadığı bildirilmelidir. Bu hizmet ücretsizdir ve HDK Grubu herhangi bir ücret almayacaktır. Ancak, taraf Devletin raporuna ilişkin değerlendirme tamamlanıncaya kadar rapor kamuoyuna açıklanmayacaktır. HDK'lar bu söylenenlerin dışında, Komite üyelerinin, hükümetle yaptıkları görüşmeler sırasında, verilen bilginin kaynağına göndermede bulunup bulunamayacaklarını da belirtmelidirler.

Rapor Hazırlanırken Dikkate Alınacak Temel Noktalar

- Raporlar Komite tarafından hazırlanan kılavuzları izlemelidir
- Somut tavsiyelerde bulunulmalıdır
- Raporların uzunluğu 30 sayfayı aşmamalıdır
- Raporlar İngilizce, Fransızca veya İspanyolca kaleme alınmalıdır
- Raporun mutlaka İngilizce bir özeti verilmelidir
- Raporlar, hükümet kendi raporunu sunduktan sonra en geç bir yıl içinde Komite'ye gönderilmelidir

III. Komitenin Oturum Öncesi Çalışma Grubu

◆ Bileşim

Komite'nin oturum öncesi çalışma grubu, taraf Devletçe verilen raporun ön değerlendirmesinin yapılmasına, ek ve tamamlayıcı bilgilerin incelenmesine fırsat tanımaktadır. Çalışma grubu, Komite'nin bir sonraki oturumunda hazır bulunacak taraf Devletlerle ele alınacak başlıca konuların önceden belirlenmesi amacıyla yılda üç kez toplanmaktadır. Çalışma grubu, normal olarak, Komite'nin düzenli bir oturumunun hemen ardından gelen beş gün içinde Cenevre'de toplanmaktadır. Bir Oturum Öncesi Çalışma Grubu Toplantısı söz konusu olduğundan, burada bütün Komite üyelerinin hazır bulunması gerekmez.

Oturum Öncesi Çalışma Grubunun Toplantıları kapalıdır. Bunun anlamı, hükümetten, medyadan veya dış gözlemciler olarak kimsenin bu toplantılara katılamayacak olmasıdır. Bununla birlikte, ilgili hükümetler arası kuruluşlardan (örneğin UNICEF, ILO, UNHCR, WHO, UNESCO) temsilcilerin toplantılara davet edilmeleri mümkündür. Bu arada, daha önceden sundukları yazılı raporlar Komite tarafından anlamlı bulunan HDK'ların temsilcileri de çalışma grubu toplantılarına çağrılabilirler. İlkesel olarak HDK'lar, yalnızca, uzmanlık bilgisi sağlayabilecek durumda oldukları ülke ile ilgili toplantılara katılabilirler. Bu toplantılar, sabah 10:00-13:00 veya öğleden sonra 15:00 - 18:00 arası olmak üzere ele alınan her ülke için yaklaşık 3 saat sürer.

◆ HDK Katılımı

İlgi duyan HDK'lar, yanlarındaki raporun kapağında, Oturum Öncesi Çalışma Grubunun Toplantısına katılmak istediklerini açıkça belirtmelidirler. Toplantıya katılmak üzere her ülkeden ancak sınırlı sayıda HDK davet edilecektir. Komite bu kararı, ülkeye ilişkin olarak daha önce HDK'lar veya HDK koalisyonları tarafından verilen yazılı bilgilerin değerlendirilmesine dayandıracaktır. Komite, ilgili taraf Devletin raporunun incelenmesi açısından hangi bilgilerin önemli olduğunu ve Sözleşme'nin söz konusu ülkede uygulanmasına ilişkin özel konularda hangi HDK'ların veya koalisyonların gerçeğe dayalı bilgiler verebilecek konumda bulunduğunu değerlendirecektir. Komite, bunun ardından, yazılı bilgilerin alındığını ve çalışma grubunun raporu ele alacağı toplantı yerinde ve saatinde hazır bulunmak üzere HDK'nın davet edildiğini belirten bir mektup hazırlayacaktır.

HDK'ların veya HDK koalisyonlarının çalışma grubuna katılmaları, Komite üyelerine, takip amaçlı sorular yöneltme hükümet raporuna alternatif bakışları öğrenme imkanları tanır. HDK'ların Komite'ye, gerek hükümet raporuna gerekse ülkede fiilen var olan duruma ilişkin yapıcı ve eleştirel analizler sunmaları gerekir. HDK'lar ayrıca önceliklerin ve hükümetle ele alınacak temel konuların belirlenmesine de yardımcı olabilirler. HDK'lar tarafından sağlanan bilgiler, daha sonra hükümete gönderilecek bir dizi konunun irdelenmesinde de kullanılabilir. Bu konular listesi, tam katılımcı toplantı öncesinde hükümetin yazılı olarak yanıt vermesi istenen ek soruları içerir.

Komite maalesef yolculuk masraflarını karşılama ve ilgili düzenlemeleri yapma imkanlarına sahip değildir. Bununla birlikte HDK Grubu, belirli durumlarda, Oturum Öncesi Çalışma Grubu Toplantısına katılmak üzere Komite tarafından davet edilen ulusal HDK'ların veya HDK koalisyonunun bir üyesinin yolculuk ve kalış masraflarının bir bölümünü karşılayabilir. Tavsiye edilen, gelen kişilerin, gündemdeki raporun hazırlanmasında doğrudan görev alan veya kendi ülkelerinde çocukların durumu konusunda kapsamlı bilgilere sahip kişiler olmasıdır. Komite üyeleri, çoğu durumda, ancak konuda uzman bir kişinin yanıtlayabileceği ayrıntılı sorular

sormaktadırlar. Gelenler, sözlü sunum sırasında göndermede bulunabilecekleri veya Komite üyelerinin ilgisini çekebilecek istatistiklerin veya araştırmaların birer kopyasını da yanlarında getirmelidirler.

◆ Oturum Öncesi Çalışma Grubu Toplantılarında Geçerli Usuller

Çalışma grubu toplantısı sırasında bir taraf Devlet raporunun ele alınışında izlenmek üzere Komite tarafından belirlenen herhangi bir yerleşik usul veya yaklaşım yoktur. Bu hususlar, büyük ölçüde, ilgili raporun yeterliliği veya yetersizliğiyle ve ne kadar bilgi toplanabildiğiyle ilişkilidir. Genel olarak Başkan, Komite üyelerinden kendilerini tanıtmalarını isteyerek toplantıyı başlatır. Başkan bunun ardından hazır bulunan HDK'lerden bir giriş yapmalarını ister. Bu sunuşlar sırasında İngilizce ve Fransızca, ayrıca istek üzerine İspanyolca, Arapça, Rusça ve Çince tercüme yapılmaktadır. Söz almak üzere el kaldırmak, konuşmaya davet edildiğinde ise mikrofonun önündeki düğmeye basmak gerekir. Konuşmaya başlamadan önce ışığın yanmasını bekleyin. Tercümanların sizi izleyebilmesi için ağır ve net biçimde konuşmak gerektiğini unutmayın.

Bu ilk turda HDK'ların 15 dakikadan uzun konuşmaları gerekir. Bu konuşma sırasında HDK'lar taraf Devletin raporuna ilişkin görüşlerini aktarmalı, ülkede çocukların karşılaştıkları başlıca sorunlara işaret etmeli ve yazılı belgelerin sunulmasından sonra ortaya çıkan yeni ve güncel bilgileri iletmelidirler. Eğer rapor HDK'ların duyarlılıklarını yansıtmaktaysa ve ülkede geniş biçimde duyurulduysa, Komite bu raporun hazırlanması sırasında hükümetin HDK'ların görüşlerini alıp almadığını da bilmek isteyecektir. Yukarıda da değinildiği gibi, çalışma grubu oturumları kapalıdır ve herhangi bir basın açıklaması veya kaydı tutulmamaktadır. HDK'ların, sağlanan bu güven ortamında serbestçe konuşabilmeleri gerekir. Yapılan sunumun yazılı bir metne dayanması zorunlu olmamakla birlikte, konuşma metninin kopyaları daha sonra gerekli atıflarda bulunması için Komite'ye verilebilir.

Başkan daha sonra hükümetler arası kuruluşlardan (HAK) benzer sunuşlar yapmalarını isteyecektir. Bundan sonra Komite üyelerinden rapora ve sunuşlara ilişkin sorular sormaları veya yorumlar yapmaları istenir. Kimi yorumlar genel bir içerik taşıırken, diğerleri HDK'lara veya HAK'lara yönelik somut sorular biçiminde olabilir. Yorumlar konusunda görüş belirtmek veya uzmanlarca sorulan sorulara yanıt vermek isteyen HDK'lar başkana işaret ederek söz almak istediklerini belirtirler. HDK'lar, sorulan sorulara ve yapılan yorumlara yanıt verirken çok fazla ayrıntıya inmemeli, mümkün olduğunca kısa ve özlü noktalara temas etmelidirler. Daha fazla bilgi gerekiyorsa takip niteliğinde bir soru yöneltilecektir. HDK'lar toplantının sonunda toplantıya katılmak üzere kendilerine davette bulunduğu için Komite'ye teşekkür etmelidir.

**Sözlü Sunuş Hazırlarken Dikkate
Alınması Gereken Başlıca Noktalar**

- Yazılı bilgilendirmeye eşlik eden kapak mektubunda grup çalışmasına katılma talebine yer verilmelidir.
- Yalnızca yazılı bilgi sağlayan HDK'lara toplantıya katılma çağrısı yapılabilir.
- Konuşmaların uzunluğu 15 dakikayı aşmamalıdır.
- Rapora ilişkin görüş belirtilmeli, başlıca sorunlar öne çıkartılmalı ve güncel bilgiler verilmelidir.
- Hükümet raporuna ilişkin olarak Hükümet ile HDK arasındaki görüşme konusunda bilgi verilmelidir.

IV. Takip Çalışmasında İzlenecek Usuller

◆ Oturum Öncesi Çalışma Grubu Toplantısı ile Tam Katılımlı Oturum Arasındaki Süre

Oturum öncesi çalışma grubu toplantısının ardından Komite, tam katılımlı oturuma katılması için hükümete resmi çağrıda bulunur. Bu toplantı, normal koşullarda, grup çalışmasından 4-8 ay sonra yapılır. Komite, hazırladığı sorular listesini hükümete iletir ve bunlara oturumdan yaklaşık 1 ay önce yanıt vermesini ister. Konuları içeren listenin kopyaları HDK'lara oturumdan bir ay önce iletilir. HDK'lar, bir kopyasını doğrudan hükümetten isteyerek bu belgeye daha önceden de ulaşabilirler. HDK'lar, hükümetten bu yönde bir talep gelmesi durumunda yazılı yanıtların hazırlanmasına katkıda bulunabilirler veya böylesini uygun görürlerse listede yer alan sorulara kendi özlü yanıtlarını hazırlayarak bunu raporun incelenmesinden önce Komite'ye iletebilirler. Konular listesine yönelik yanıtlar, tam katılımcı oturum öncesinde HDK'lara verilmez.

Bu dönem içinde hükümet ayrıca resmi delegasyonda yer alacak kişileri de belirler. Bu delegasyonun bileşimi, Komite ile kurulacak diyalogun başarısı açısından kritik önem taşır. Delegasyonun bileşimi çeşitlilik göstermeli, delegasyonda hem hükümet adına konuşmaya yetkili üst düzey görevliler, hem de görevleri Sözleşme'nin uygulanması ile doğrudan ilişkili olan kişiler yer almalıdır. Komite, genel bir kural olarak, hükümetin Cenevre'de görev yapan diplomatlardan değil de kendi ülkelerinde ilgili alanlarda çalışan kişilerden oluşan bir delegasyon göndermesinde ısrar eder. HDK'lar toplantı tarihlerini ilgili Bakanlıklara teyit ettirmeli ve konulara ilişkin bilgi sahibi üst düzey bir delegasyon gönderilmesinin önemini vurgulamalıdır.

HDK'lar, çocukları etkileyen kritik konuların ele alınmasında HDK topluluğunun hükümetlerle nasıl işbirliği yapabileceğine ilişkin konuları tartışmak üzere delegasyonla veya diğer

önemli kişilerle toplantı yapmak isteyebilirler. Eğer gerçekleştirilmesi mümkün olursa bu tür bir tartışma, HDK'ların çocuk hakları ve refahı konularında neler yapabileceklerinin ortaya çıkarılması ve hükümet raporunda yeterince yer verilmemiş önemli konuların pekiştirilmesi bakımından yarar sağlayabilir. HDK'lar bunun dışında, yaklaşmakta olan toplantının önemi ve olası sonuçları konusunda kamuoyunun dikkatlerini çekmek ve HDK'ların komiteye yaptıkları tavsiyeleri açıklamak üzere örneğin basın toplantısı gibi kamuoyuna açık girişimlerde bulunabilirler. Medyanın taraf Devletin bu arada eğer uygunsa HDK tarafının raporuna ulaşmasının ve Komite ile yapılacak toplantının medyada yer almasının sağlanması, çocuklarla ilgili konularda halkı eğitime ve bu konuları tartışmaya açma açısından iyi bir fırsat olacaktır.

◆ Tam Katılımlı Oturum

Komite, resmi (tam üye katılımlı) toplantılarını, her biri üç hafta sürmek üzere yılda üç kez Ocak, Mayıs-Haziran ve Eylül-Ekim aylarında gerçekleştirir. Herhangi bir Devletin ilk raporunun incelenmesi genellikle bir buçuk gün (her biri üçer saatten üç toplantı), periyodik raporunun incelenmesi ise bir gün (her biri üçer saatten iki toplantı) alır. Hükümet Komite önüne çıktığında, uzmanlar HDK'lardan aldıkları bilgilere dayanarak ek sorular yöneltebilirler.

HDK'lar tam üyeli oturuma katılma konusunu düşünmelidirler. Oturum fiilen baştan sona açıktır ve HDK'lar toplantı süresinde söz hakkına sahip olmasalar bile gözlemci olarak katılabilirler. Tam üyeli oturuma katılım HDK'lara hükümetle olan diyaloga ilişkin kapsamlı bir fikir edinme olanağı verir. Tartışmaların özel kayıtları yayınlansa bile, bunlar tartışmaların tam tamına tutanağı değil bunların özeti niteliğindedir. Üstelik, bu özet kayıtların her dilde kullanıma açık olması aylar sürebilir. Bu arada, Komite üyeleri ile hükümetle yapılan toplantıların öncesinde veya sonrasında gayri resmi temaslarda bulunarak ek bilgiler sunulabilir, güncelleştirmeler sağlanabilir veya olası sorular yöneltebilir.

◆ Sonuç Gözlemleri

Komite, taraf Devletle yaptığı görüşmenin ardından sonuç gözlemlerini belirler. Bu gözlemler, olumlu yönler, Sözleşme'nin uygulanmasında karşılaşılan güçlükler ve engellere, kaygı yaratan başlıca hususlara işaret eder, ilerde yapılması gerekenlere ilişkin öneri ve tavsiyelerde bulunur. Söz konusu gözlemler Komite oturumunun son gününde kamuoyuna açıklanır, hem ilgili hükümete hem de BM Genel Kurulu'na iletilir. Komite'nin sonuç gözlemleri, ülke ölçeğindeki tartışmaları canlandırmak, Komite'nin tavsiyelerini dikkate alması için hükümet üzerinde baskı oluşturmak, yasa ve uygulamalarda gerekli değişiklikleri sağlamak üzere lobi faaliyetleri yürütmek açısından çok değerli araçlardır.

HDK'lar ayrıca, Komite üyelerinin sonuç gözlemlerinin ve yorumlarının ülkedeki kitle iletişim araçlarında yer alması için çaba göstermelidirler. Yapılan toplantıların sonuçta ne kadar etkili olacağı, büyük ölçüde burada varılan sonuçların kamuoyuna ne kadar mal olacağına bağlıdır. Medya'nın ve kamuoyunun konuyu ele alması, Komite tarafından dile getirilen duyarlılıkların ülke gündeminde gerektiği gibi yer almasına yardımcı olabilir.

◆ Periyodik Raporlar

Taraf Devletler her beş yılda bir periyodik raporlar hazırlayıp sunmak durumundadırlar. Bu raporlarda, ilk raporun sunulduğu tarihten bu yana sağlanan ilerleme ile ilgili bilgilerin yer alması gerekir. Periyodik raporların hazırlanması da, diğer raporda olduğu gibi, belirli bir ülkedeki yasa ve uygulamaların Sözleşme ile ne ölçüde uyumlu olduğunun belirlenmesi ve çocuk haklarının yaşama geçirilmesinde ne kadar mesafe kaydedildiğinin kapsamlı biçimde değerlendirilmesi açısından bir vesile teşkil etmelidir. Bu raporların hazırlanması, kamuoyunun katılımı da dahil olmak üzere geniş bir katılım temeline dayanmalıdır.

Periyodik raporun, Sözleşme'nin uygulanmasına ilişkin daha derin ve kapsamlı bir anlayışı yansıtması, sağlanan ilerlemelerle birlikte karşılaşılan güçlükleri de belirtmesi gerekir. Periyodik raporda, daha önce sunulan ilk raporda bulunmayan daha ayrıntılı bilgiler, güvenilir veriler ve istatistikler yer almalıdır. Periyodik raporların hazırlanması, sunulması ve değerlendirilmesi başlıca şu hedeflere yöneliktir: çocukların durumuna ilişkin olumlu ve olumsuz eğilimlerle meydana gelen değişmelerin değerlendirilmesi; Komite tarafından ulaşılan sonuç gözlemlerinin taraf Devletçe ne ölçüde dikkate alındığının ve Komite tarafından dile getirilen öneri ve tavsiyelerin yaşama geçirilip geçirilmediğinin değerlendirilmesi, ayrıca çocukların durumunun daha iyiye götürülmesi açısından yapılacak işlerin ve alınacak önlemlerin belirlenmesi.

Periyodik rapora ilişkin yazılı görüş belirtmek isteyen HDK'ların, Komite tarafından öne çıkartılan duyarlılıkların gözetilmesi açısından nelerin yapıp nelerin yapılmadığı konusunda bilgi verebilmeleri için, raporlarında Komite'nin sonuç gözlemlerini esas almaları gerekir. Rapor, ayrıca, sonuç gözlemlerinde gündeme getirilen alanlarda ne tür ilerlemelerin kaydedildiği ve bu ilerlemelerin yeterli sayılıp sayılamayacağı konusunda Komite'yi bilgilendirecek içerik taşımalıdır. HDK'larla hazırlanan periyodik rapor, bunların dışında, Komite'yi ayrıca ilk raporun değerlendirilmesinden bu yana belli başlı alanlarda meydana gelen olumlu ve olumsuz değişiklikler konusunda da bilgilendirmelidir.

◆ Yerel İzleme

HDK'lar tarafından gerçekleştirilecek kesintisiz yerel izleme büyük önem taşır. HDK'lar, taraf Devletlerce sunulan raporların aralarında Komite'ye bilgi aktarmaktan geri kalmamalıdır.

Komite, ilettiği tavsiyelerin ve önerilerin taraf Devletçe dikkate alınıp alınmadığını özellikle bilmek ister. Esasen Komite, tavsiyelerinin ve önerilerinin yaşama geçirilmesinin düzenli aralıklarla izlenmesinin ne kadar önem taşıdığını vurgulamıştır. Bu arada, özellikle Komite ile olan diyaloglarının ardından ülkelerindeki durumun iyiye değil de kötüye gittiği durumlarda HDK'ların Komite ile temasa geçmeleri gerekir. Madde 44 (4) uyarınca Komite'nin taraf Devletten iki rapor arasında ek bilgi talep etme seçeneği vardır.

Herhangi bir ülkede olumsuz eğilimlerin sürmesi riskini içeren ciddi bir durumun ortaya çıkması halinde Komite, Sözleşme'ye yönelik ciddi ihlalleri önlemek üzere acil eylemlere başvurabileceğini belirtmiştir. Bununla birlikte Komite'nin, Sözleşme'ye taraf bir Devlet söz konusu olduğunda, burada ortaya çıkan tek tek durumlara değil sistematik ve ağır ihlallere tepki gösterebileceğini de belirtmek gerekir. Komite, duruma ilişkin olarak taraf Devlet'ten ek bilgi talep edebilir veya ülkeye bir ziyarette bulunmayı önerebilir. İlgili bilgilerin bir başka Birleşmiş Milletler organına aktarılması da Komite'nin tercih edebileceği yollar arasındadır. Komite'nin herhangi bir girişimi kamuoyuna açıklanmadan önce hükümete yanıt vermesi için gerekli zaman tanınır. Ancak Komite bu usule nadiren başvurmuştur ve bu tür girişimler söz konusu olduğunda Birleşmiş Milletler sistemi içinde mevcut başka mekanizmaların amaca daha uygun düşeceği söylenebilir.

◆ “Özel Tema Günü”

Komite her yıl, genellikle Ekim ayında, belirli bir konuda genel tartışma açmaktadır. Bu “tema günlerinin “ amacı, uluslararası topluluğun dikkatlerinin Sözleşme'nin belirli bir yeri üzerinde toplanması ve belirli bir durumun iyileştirilmesine yönelik programların ve stratejilerin geniş bir kesimce paylaşılmasıdır. Bu çerçevede geçmişte belirlenen temalar arasında “Silahlı çatışma ortamlarındaki çocuklar”, “Çocukların ekonomik sömürüsü”, “Çocuk haklarının gerçekleştirilmesinde ailenin rolü”, “Kız çocuklar”, “Çocuk ceza adaleti sistemi”, “Çocuklar ve medya”, “Özürlü çocukların hakları” ve “HIV/AIDS'li bir dünyada yaşayan çocuklar” yer almaktadır. Bu tartışmalara HDK'lar da katkıda bulunabilirler. Katkı amaçlı yazılı bilgiler, HDK girdilerinin eşgüdümünde görevi olan HDK Grubu aracılığıyla iletilebilir. Tartışmalar kamuya açık yapılmaktadır ve HDK'ların ayrıca sözlü bilgiler verme imkanları da vardır.

Tema gününün amacı, halen üzerinde tartışılan alanda ortaya çıkan sorunların bir kez daha yinelenmesi değildir. HDK'lar, muhataplarının halen bu alanda uzman ve cereyan eden çeşitli istismarlar konusunda bilgi sahibi Komite üyeleri olduklarını unutmamalıdır. HDK'lar, bunun yerine, suiistimal vakalarına ilişkin örnekleri ve bunlara ilişkin araştırmaları yazılı olarak önceden iletmeli, sözlü sunumlarını da durumu iyileştirecek tavsiyelere odaklanmalıdır. Başarılı oldukları görülen yenilikçi programlara, başka ülkelerde de başvurulabilecek örnekler olarak değinilmelidir.

Komite, bu tür girişimleri hükümetlerle yaptığı görüşmelerde önerebilir ve nihai tavsiyelerinde de bu örneklere yer verebilir.

HDK'lar, uluslararası topluluğun dikkatlerini üzerinde tartışılan alana daha fazla yöneltebilmek için Komite'nin de benimseyebileceği bir dizi tavsiye dile getirmelidirler. Tartışılan konuya dikkat çekmek için uluslararası planda neler yapılabileceğine ilişkin fikirlerin Komite'ye iletilmesinde HDK'ların önemli bir rolü vardır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi Hükümet Dışı Kuruluşlar Grubu (HDK Grubu), Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin uygulanmasını kolaylaştırmak üzere birlikte çalışan 40'ı aşkın uluslararası hükümet dışı kuruluş tarafından oluşturulan bir koalisyonudur.

HDK Grubu, çalışmalarını eşgüdümüne kavuşturmak ve ortak stratejiler geliştirmek üzere Cenevre'de düzenli aralıklarla toplanmaktadır.

Bu kılavuz İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı'nın (Swedish International Development Cooperation Agency - SIDA) mali yardımlarıyla hazırlanmıştır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi HDK Grubu hakkında daha fazla bilgi için şu adreslere başvurulabilir:

Sekreteryaya:

NGO Group for the Convention on the Rights of the Child

c/o Defence for Children International

P.O. Box 88

1211 Geneva 20

Switzerland

Tel: (+41-22) 734-0558

Faks: (+41-22) 740-1145

Email: dc-ngo.group@pingnet.ch